

Grendel Lajos

„Utazás a semmi felé”

1.

Fölvillant, mint az évtizedekig a sötét sarokba szorított, az elfeledésnek és az elmúlásnak kitett, de újra élővé vált kísértet, a Boronkay Imre (ugye, már nem emlékszik rá, csak a halál), és azt mondta: no, most megfogtam az isten lábát, csak egy kis segítségre van szükségem, és pedig egy főhősre, és az éppen te vagy. Boronkay már évek óta csendes bolond volt, de nem akadt ember, aki ezt nyíltan megmondja neki. Rendező volt a rádióban, nagyon tehetségesen indult, de elkapták és elkényeztették, aztán jött 68, utána is megmaradt valami csoda folytán, de az már nem volt a régi Boronkay, egyre többet ivott, és megbízhatatlan lett. Valami eltört benne. És ezt soha nem árulta el. A Manderla-ház udvarán találkoztunk, egy átjáróházban, nem volt menekülés. Na, éppen téged kerestelek – ezt ebben a pillanatban találta ki, de mégsem hazudott, számára az igazság és a hazugság egy és ugyanaz volt, összekeveredett a fejében, pláne, ha be volt rúgva. Boronkay egy csőd volt, már régen elbocsátották volna a rádiótól, de szerencséje volt. Nagyon tehetséges volt, és a tehetség lassabban kopik el, mintha tehetségtelen lump lett volna. Egy autóversenyző bajnok akkor is autóversenyző bajnok marad, ha már teljesen elitta az eszét. Tulajdonképpen tebelőled még nagy ember lehet – mondta Attilának –, még fiatal vagy. De a szeme nem úgy állt. Boronkaynak egy ideje mindenki gyanús volt, főleg, ha egyetértett vele, és túlságosan lelkes volt. Attila állt, mint a cövek, és nem tudta megállapítani magáról, hogy most túl lelkes-e vagy nem túl lelkes. Persze a későbbiekben se rádiójáték nem volt, se főszerep, semmi. Csakis színjáték, amiből egy szó sem volt igaz, Boronkay meg néhány hét múlva öngyilkos lett. Meg volt írva már előre, csak éppen Attila nem akart tudomást venni róla. Ahogy általában, most is elkésett. Már a Manderla-ház udvarán halott volt, pedig beszélt, gesztikulált, életjeleket adott magáról.

És ez harmincvalahány év múlva jutott eszébe, addig egyszer sem. Hát olyan kilátástalan lett minden? Vagy harminc év alatt egy hatalmas kört írt le, és most odajutott, ahol a Manderla-ház udvarán állt harmincegynéhány évvel ezelőtt? Már jóval elmúlt este tíz óra, úgyhogy előmerészkedett a vécéből. Még teljes fényvel égtek a Pláza lámpái, de a takarítószemélyzetet kivéve, a villanyok felét leoltották, és bezárták a boltokat, mint hosszú és fáradságos munka után szokás. Minden takarítónő őt nézte. Kint, a selymes úton, elsuhan egy taxi. Mert idebentről, az ablaküveg torz hullámveréséből, a motorzúgás mégis selymesnek és

andalítónak tűnt. Egy kövér férfi laposan odapillantott. „Ő fog elárulni engem.” Leült a kövezetre, és körös-körül megnyúlt a tér, és ellipszis alakúra formázódott. A takarítónők nem néztek oda, de lopva figyelték. Vagy csak az ő káprázata az egész? A kövezeten ült, mert a székeket behúzták a boltokba, és a boltokat bezárták. A kövér férfi egy sovány férfival órála tárgyalt. Ötven méterre, vagy talán még messzebb voltak, nem hallotta a hangjukat, de biztos volt benne, hogy órála tárgyalnak, mert a sovány pasas többször is felé nézett, ám a kövér pasas egyszer sem. Talán tíz perc telt el, talán fél óra. Mindenesetre a takarítónők már nem voltak sehol. A kövér és a sovány pasas is eltűnt. Aztán egy hang szólalt meg, röviddel azután, hogy mindnyájan eltűntek.

– Keljen föl, mert nem akarunk erőszakosak lenni. Csak csöndben és nyugodtan. Jöjjön, kérem, ide, és mi hazakísérjük magát.

Elmosolyodott, mert várta ezt a kinyilatkoztatást, mintha maga az úr szólt volna hozzá. És az úrnak engedelmeskedni kell.

– Nem megyek haza többé. Csak az üres fal van ott.

– Jól van – mondta a hang, mely előlről jöhetett, de az oszlop eltakarta őt. Fiatal volt, ezt szinte biztosra vette, talán olyan harmincéves forma ember lehetett. – Bemehetünk a klinikára is. Ott kialussza magát, és előbb-utóbb csak hazamegy.

– Mondom, hogy nem megyek haza többé. Inkább az utcán alszom.

– Hát jó. Nem leszek a jókedve elrontója – mondta az ismeretlen fiatalember, és halkán röhögött. – A klinikán meghúzódhat néhány napig. Akár örökre is. De bemenni a Plázába, és itt tölteni egy fél napot, és nem vásárolni semmit sem, csak úgy lődörögni... Lassan már idegesíti az itt dolgozókat.

Hát ez igaz volt. Előbb-utóbb följelentette volna valaki, sőt, már meg is tette. Minden emberben lakik egy vadállat, csak ki kell provokálni. Még mielőtt fölkelte volna, kinyújtózta a lábát, kényelmesen, mint egy elkényeztetett macska, és elindult abban az irányba, ahonnan az úr parancsa hallatszott. A Plázában ajtó nyikordult, aztán a lámpák felét eloltották, mire a külső zaj egy fokkal megerősödött, ez hallucináció, gondolta, hiszen a külső zaj, a városi zaj ugyanaz maradt, csak az ő vérnyomása emelkedett, és a zajártalom ezzel növekedett. Egy hosszú csík volt az út, és most már látszott az ismeretlen úr. Ezen az estén meglepetés nélkül vette tudomásul, hogy az akarata, mely eddig érvényesült, most néma maradt, mint egy döglött macska, egy szétpukkant léggömb, mert most, ebben a pillanatban nem érvényesül, még annyira sem, hogy kiabáljon, hogy hátat fordítson, hogy leszarja ezt a kurva világot. Ment ezen a csíkon, mint a holdkóros. Ott állt a néhány személy, mind idegen volt, látni, hogy onnan jöttek, a külvilágtól, és rendőrök voltak, noha egyikükön sem volt rendőregyenruha. Most éppen civilek voltak, jóindulatú civilek, akik hazakísérik őt, illetve elkísérik a klinikára, mert ő, ne adj Isten, nem akart hazamenni. Az első emeleten tartózkodott, és a földszinten még világított az összes lámpa, ha lenézett, szinte elvakította a fény. De ez sem volt normális. Valahogy ezen az estén semmi sem volt normális, beleértve a civil ruhás rendőröket, akik elhatározták, hogy ha tetszik, ha nem, hazakísérik.

Hárman voltak barátok, ez régen volt, ő, de régen, holott most is barátok, legalábbis a Tamás azt hiszi. De a Tamás sem hiszi már, csak úgy tesz, mintha megállt volna az idő negyven évvel ezelőtt! Nos, egyre ritkábban találkoznak,

és olyankor mindig fölemlégetik a hosszú, és csak a halállal végződő barátságuk történetét, holott már nincs barátság, a barátság elszakadt, mint a cérna öt éve, vagy még régebben, lehet, hogy tíz éve, vagy mit tudja ő... De ezt nem emlegetik. Hogy pofára esne a Tamás, hogy rendszeres látogatója a Plázának, mert oly közel van, egy perc vagy kettő. Átmegy a gyorsforgalmi út túlsó felére, és már ott is van. Igen sok fiatal jár a Plázába, egy egészen új generáció, szinte ott nőnek fel. Az iskola végeztével, hipp-hopp, gyerünk a Plázába, próba szerencse, minden ezredik vagy kétezredik markát üti a pénz, mely gépi pénz, de a pénznek nincs szaga, ezt már korán megtanulták. Az öregemberek ritkábbak. A „lódörgők”. Még most is fölmege a vérnyomása a harmincéves hapsitól. Hogy lódörgők! Még legalább azt nem mondta, hogy csavargók, bár azt is mondhatta volna. Hiszen, tulajdonképpen igaza is volt. „Már régen meghaltam. Csak úgy lódörgök a világban, mert a testem ideiglenesen itt maradt. De nem soká, barátaim, már nem soká.” Persze a Zoli más volt. Zoli különleges volt, de ezt csak jó sokára vette észre, Tamás és Zoli egy kaptafára ment, legalábbis eleinte, amikor megismerkedtek, és még egy fél évig, vagy, no, teszem azt, egy évig. Míg az ismeretségből nem lesz barátság. Mert a barátság nagy öröm és nagy tragédia, de ezt még nem tudta Attila. Zolit kiirtotta az emlékezetéből, mert nem akart gondolni rá, holott mindegyiknél jobban szerette. És most is szereti. Még mindig a legjobban. És mostanában előjött Tamással, Boronkayval együtt, mintha a szélvihar sodorta volna őket ide, az északi szél esőtül, havastul meg egy nagy kőfürgeteggel. Mert az Isten nem nyugszik!

A harmincéves férfinak a merev arcizma jó sokára pihent meg, csak amikor Attila már az ő felügyelete alá tartozott.

– Megijedtünk – mondta. – Azt hittük, hogy egy örülltel van dolgunk. De maga nem örült?! – tette hozzá, de az idegességtől mégis megremegett a hangja. – Hát hová akar menni, ha nem haza?

– Mindegy – mondta Attila. – És miféle klinika az?

– Egy hétig ingyen aludhat ott. Aztán ha tovább marad, nos, azt már fizetni kell.

– Magán- vagy állami klinika?

– Tudja mit? Ez egy hétig ne érdekelje magát.

A felügyelő vagy az intéző, vagy kicsoda, mert nem volt rendőrkapitány, az hétszentség, túl intelligens volt a hangja, vagy ha túl intelligens, akkor a rendőrök szociológiát tanulnak, vagy más efféle butaságot... Nos, orvos volt! Vagy pszichiáter? Bársonyos hangja volt, mint a Bács Ferencnek vagy a Domján Editnek, és ez a bársonyos hang „kiütötte” őt, ami azt jelenti, hogy megadta magát neki, holott senki sem kényszerítette rá. A másik két figura viszont ellenszenves volt, az egyik torokhangon gargarizált, mint egy arab emír, a másik selypített, piszkos volt a cipője, türelmetlenül harapdálta az alsó ajkát, és vörös volt a szeme a kialvatlanságtól. „No, hová megyünk” – kérdezte a Domján Edit és a Bács Ferenc kereszteződése, inkább kíváncsiságból, de hát megmondta, hogy hová, de úgy látszik az a fajta pasas volt, akinek kétszer kellett mondani valamit, hogy egyszer megértse. „Megyünk hát a klinikára” – és Attila türelmetlenül intett, mintha máris késésben lennének. Zoli fiatal volt. De nem is ért rá megöregedni. Viszont Tamás is fiatal

volt, ebben a pillanatban legalábbis, és ezt erős túlzásnak tartotta, mert ő meg nem volt fiatal, és ez furcsamód sértette őt. És határozottan elindult a kijárat felé, a többiek egy pillanatra haboztak, de aztán fölvtették az ő tempóját. A Pláza sötétbe borult, vagyis hát égtek még a lámpák, de Attila hátat fordított nekik, és a friss éjszaka fogadta őt, a nyakkendő, elegáns úriember, mert az éjszaka ilyen volt, nyalka, friss fiatalember, sötét ruhában és sötét nyakkendőben. Bezzeg a téli éjszaka egészen más volt. Jéghideg volt, és farkasok voltak a sötétben, és az embert kilelte a halál. De nem értették meg, gondolta Attila, és még sok mindent nem értenek, és soha nem is értik meg, most is csak az ő eszébe jutott... „Valaha fiatalok voltunk, de csak a Zoli maradt örökre fiatal.”

Valaha fiatalok voltak, még nem voltak Plázák, még a három-négy emeletes házak között jobb volt a levegő, tisztább volt az ég, lassabban jártak és kedvesebbek voltak az emberek, megkérdezték, hogy hogyan szilvesztereztél, vagy hogy milyen a kofánál a petrezselyem, vagy hogy nyári hőségben nem romlott-e meg a disznóhús, és az emberek kedvesen válaszoltak, hogy jó, kitűnő, jó, mint az esti mise vagy megzápult, rossz, mint a jégverés. Az emberek összevissza beszéltek már akkoriban is, de egy picivel nyájasabbak voltak, nem sokat törődtek a halállal, élték a mindennapjaikat úgy, hogy észre sem vették, hogy múlik az idő. A kommunizmus pedig őrt állt felettük, mint a kondás a disznók közt. Aztán jött a rendszerváltás, még Attila nem töltötte be a negyvenet, épp a férfikor delébe araszolt, és hirtelen megváltozott körülötte a világ. Pedig jó és megbízható ember volt, illetve az is maradt, de a világ megváltozott körülötte, mondhatni, levette az álarcát, semmi több nem történt, az égvilágon semmi több. De ez éppen elég. És elkezdtek épülni a Plázák, ami abszolúte rendben van. Egy Pláza, két Pláza, és aztán sorba a többiek. És ez is rendben van. Még Krisztina javában élt (még nem tudott róla, hogy neki egy alabástromillatú, fekete, de hófehér bőrű Juditja van), szóval az első látogatása a Plázában csalódás volt. Mert akkor már a sokadik Pláza épült, ráadásul a belváros szélén, csak át kellett mennie az utca túloldalára. Eltévedt, idegen volt, szinte menekült tőle, az utcán nagyot lélegzett, első alkalommal érezte, hogy túllépett rajta az idő, hogy előbb-utóbb meg fog halni. És Krisztina életében be nem tette a lábát a Plázába, csirkecombot vagy friss zöldséget a sokkal kedélyesebb Körnernél vagy Zelenáknál vásárolt, és öltönyt sem a Plázába ment venni, hanem a szocialista ipar hanyatló fellegvárába, a Dunajba. És tökéletesen elégedett volt. Krisztina halála azonban megváltoztatta a világot, méghozzá gyökeresen. Mire kiegyenesedett, mire talpra tudott állni, vagy fél év telt el. Villanykörtét vett a Plázában, mert az elektronikai üzletet, mely szintén kórhajtásnyira volt, ismeretlen okokból bezárták egy hétre, szóval a Pláza volt a legközelebb, és volt fehér üveg meg vörös üveg meg átlátszó üveg meg üvegtelen villanykörtéjük, szóval bement az áruházba, és nagyot fordult vele a világ. Egyszeriben kiderült, hogy a városban van még egy város, és sokkal intelligensebb emberek járkálnak föl és alá, az üzletek nincsenek tele, válogathat az ember akár egy órát is, mert itt valóban megállt az idő, jobban mondva nem törődnek az idővel, csak amikor becsukják a boltot. Nos, azonnal megnyerte a tetszését. Úgy bámult bele a nagy csarnokokba, mintha egy másik világban lett volna, egy csodavilágban, mely öröktől fogva van, csak egy kapun kell befordulni, és a szür-

ke város csakugyan átváltozik mesés birodalommá, ahol villanykörtétől kezdve hétszínű amerikai blúzig vagy zöld-kék-piros-fekete machesterig minden, de minden kapható. És ez nem New Yorkban, hanem húsz méterre van a lakásától. Éjjel is ezen gondolkodott, mert nem tudott aludni, mert özvegy volt, és kitaszítottnak érezte magát, mint egy leprás. És másnap újra elment, és gyönyörködött a választékban, mert összevissza volt néhány eurója (pardon, még koronában fizetünk), és távol volt a fizetés. És lassan mindennap eljárt, eleinte biztatták, hogy vegyen ezt meg vegyen azt. Utóbb már sóhernak nézték, kapzsinak, mert van pénze dögvél, de ő inkább megtartja magának. Holott nem volt pénze, gyakran csak villamosjegyre meg cigarettára.

És ekkor jött Tomi, vagyis Tamás, pedig ritkán találkoztak, és még ennél is különösebben Zoli, aki harminc éve halott volt, és évtizedek óta nem jutott az eszébe, csak ha valamilyen haverja költözött át a túlvilágra. Akkor igen. De csak egy futó találkozás volt a rég halott barátjával, és nem is nagyon kellemes. „Hívogat a túlvilágra, de én még nem akarok menni. Pedig egy idő óta remeg a kezem, gyakran fáj a nyakszirtem, és néha úgy elanyátlanodom, hogy nem is tudom, mely városrészben, vagy mely utcában tartózkodom.” Egyszer úgy reszketett a keze és a lába, hogy inkább lemondott arról, hogy valami kis ebédet készítsen, kiment a balkonra, és éhgyomorral napozott, mígnem késő délután elmúlt a remegés, de pechjére az éhezés is. Most fordult elő először, hogy itt-ott nem engedelmeskedtek az akaratának a végtagjai. De ez, hála istennek, csak múló rosszullét volt, erőtlen lázadása a megzabolázható kezeknek, lábaknak, gyomornak és hasnak. Nem minden működik úgy, mint hajdanában, de erős akarattal túl lehet tenni az anarchián. Nos, belépett a Plázába, és megjelent előtte Tomi, majd egyre inkább Zoli, és most még a Boronkay is, bár őt kevésbé sajnálta, mint Zolit, sőt egy időben kifejezetten ellenszenves volt a számára, mert részeg volt, mint egy részeg haramia, és állandóan cikizte őt. A Plázába járt, hogy találkozzék velük, legalábbis a kísértetükkel? Attila elhessegette még a gondolatát is ennek. Nem! Hiszen Tomi él! Meg kellene látogatnia egyszer.

– Hová megyünk? – kérdezte, mert a város végében jártak, már a Dunaszerdahely felé vezető úton, de még Pozsonyban.

– Nyugi – mondta egy hang a kocsi elejéről. – Mindjárt itt vagyunk.

– Álmos vagyok – szögezte le Attila, olyan hangon, mintha még úr lett volna.

De nem volt már úr, nem álmodott, ellenben egy hókuszpókusszal visszanyarodtak a város felé, de nem mentek a gödrös és kátyús úton ötszáz métert sem. Itt lakott Zoli! Elmentek a ház előtt, de nem volt kivilágítva az út, és az ablakokban sem égett a villany. Attila dermedten ült a kocsi hátsó ülésén, évtizedek óta nem járt erre. Tulajdonképpen a Zoli halála óta, márpedig rengeteg idő telt el azóta. Meg sem mukkant. Nyilván az embereknek fogalmuk sincs róla, hogy mi játszódott le benne egy tized másodperc alatt. A ház mint ház! A ház megmaradt, ugyanolyan sárgára volt kifestve, mint azelőtt, csakhogy mások lakják, idegenek, akik némán összenéznek... Valami Zoli? Hát nem ismerjük, kérem. Régen volt, még gyerekek voltunk, és nem is itt laktunk. Vagy még gorombábban? Nem ismerjük, hagyjon minket békén. Attilával az autó egy emeletes ház udvarába

hajtott be, alig száz méterre Zoli hajdani otthonától. Csak ekkor jött rá, hogy Zoli tulajdonképpen itt is albérletben lakott.

– Menjünk be – mondta udvariasan a harminc év körüli férfi. De Attila valahogy úgy érezte, ellentmondani neki nem érdemes. Most, a százas körte fényében, alaposabban szemügyre vehette. A pasas egyik szeme ingerülten járkált, mintha valamit sürgősen keresne, de a másik *néma* volt. Egy félvakra bízom magam? Ez volt a második megdöbbenése Attilának. Nem, nem, valami nem stimmelt, holott a pasas végre bemutatkozott, pszichiáter volt, valahol olvasott az illetőről. Elég neves pszichiáter volt. És udvariassága valahol sértette őt.